

STRÄNGNÄS GILLE

1964-1984

STRÄNGNÄS AKROPOLIS

EN KAVALKAD

i

ORD

Gunnar Henricson

och

BILD

Arne Lundh

Förord

Med denna jubileumskronika "En Kavalkad i Ord och Bild" vill vi celebrera Strängnäs Gilles 20-åriga tillvaro.

Det är min förhoppning att text och bilder skall påminna om personer och händelser ur ett framgångsrikt förflutet och stimulerande arbete i hembygdens tjänst.

Jag framför Gillets tack till alla Er som skapat och utvecklat vårt Gille och jag hälsar nuvarande och tillkommande medlemmar välkomna att föra detta arbete vidare.

Strängnäs i december 1984

Lars Jolstedt

Älderman

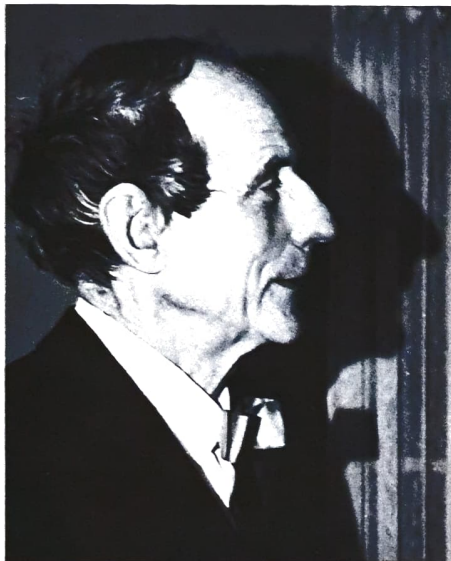
DENNA ÅRSSKRIFT ÄR TRYCKT I 1.000 EXEMPLAR, VARAV 200 BIBLIOFILEX.

TEXT: HEDERSÄLDERMANNEN GUNNAR HENRICSON

FOTO: CIV.ING. ARNE LUNDH

TRYCK: LOODS TRYCKERI AB, 1985

Strängnäs Gilles förhistoria

Zacha Faith-Ell 1956
teckningslärare - hembygdsvän
Foto: Arne Lundh

Under 1800-talets senare hälft och i början av 1900-talet fanns i vissa kretsar ett stort intresse för kultur- och hembygdsverksamhet. 1860 bildades i Strängnäs "Södermanlands Fornminnesförening", som också kunde sägas vara en hembygdsförening för strängnäsorten. Under 1930-talet upphörde Fornminnesföreningen och gick upp i Södermanlands Hembygdsförbund.

Att ett visst hembygdsintresse dock fanns kvar, därom vittnar några personers insatser. I förenings- och andra sammanhang uppträdde bland andra faktor Sven Lööv och fabrikör David Allde med föreläsningar till ljusbilder och deras ämnen handlade om Strängnäs och Strängnäs-trakten. Deras insatser var mycket uppskattade.

Efter kriget, i slutet av 1940-talet, gjordes några försök att starta en hembygdsförening. Det var överste Kaleb Lundén och advokat Lars Wickman, som var och en på sitt sätt försökte stå i spetsen för en verksamhet. Tiden var tydligen ännu inte mogen, ty trots flera försök, lyckades ingen bilda en fungerande styrelse.

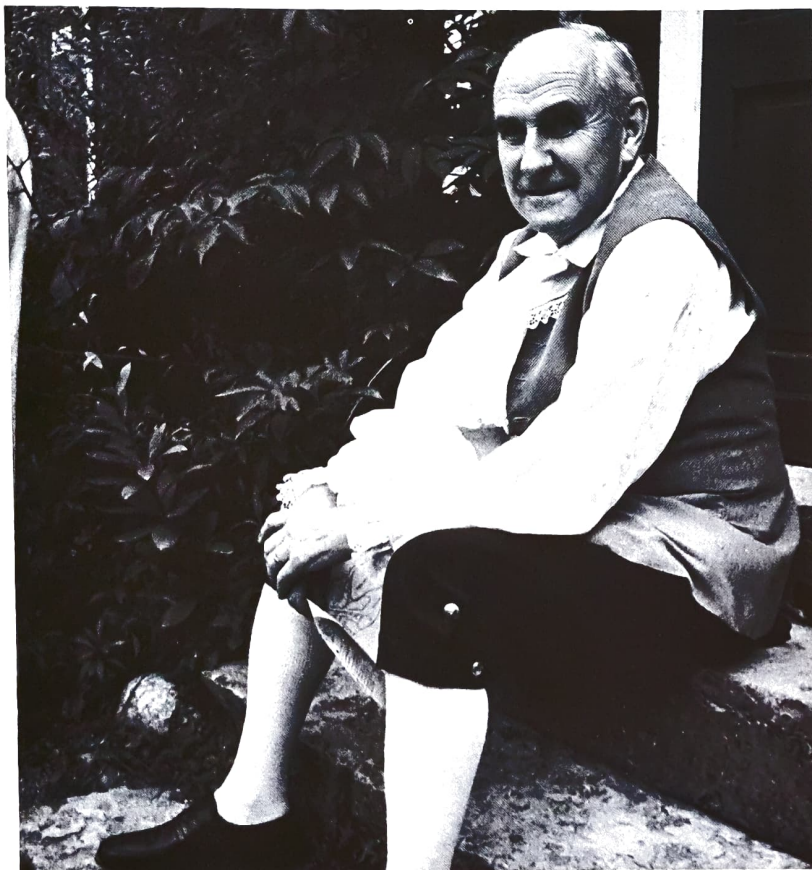

Sune Cairén. Slöjdlärare - initiativtagare - med från starten.

Foto: Arne Lundh

Under slutet av 1950-talet togs diskussionerna åter upp i och med att förvaltare Sten Sund och slöjdlärare Sune Cairén drog upp nya riktlinjer för kanalisering av hembygdsintresset. Sund var ledare för Medborgarskolans verksamhet i Strängnäs och Cairén ledamot av styrelsen. Idén var, att hembygdsföreningen skulle växa fram ur studieverksamhet i ämnen med anknytning till staden och dess historia.

Uppdrag gavs åt Cairén att taga kontakt med landsantikvarien Ivar Schnell, som i brev och samtal gav råd och anvisningar för det fortsatta arbetet. Han översände även förslag till normalstadgar och lovade att på alla sätt stödja en nybildad förening.

Gunnar Henricson. Överste - Kulturpersonlighet - Älderman 1964—1983.

Foto: Arne Lundh

På grund av olika omständigheter, bl.a. blev Sten Sund sjuk och avgick som studieledare, skulle det dröja ytterligare omkring sex år till senhösten 1963, innan en Strängnäs-kurs utannonserades. Kursen som nu gick i studieorganisationen Li's regi hette "Tidningarna berättar" med underrubriken "Strängnäs historia i Strängnäs Tidnings arkiv".

Fredagen den 31 januari 1964 startade den länge förberedda kursen med sju deltagare. Ledare var föreståndaren för Strängnäs Föreläsningssällskap, folkskollärare Allan Johansson.

Kurslokal var tidningens arkivkällare och där kunde deltagarna studera händelser och utveckling i tidningsläggen, som då omfattade 140 år.

Bland övriga som ställde sig bakom förslaget om bildandet av en hembygdsförening var teckningsläraren Zacha Faith-Ell och redaktör Reino Brolin, som båda vid ett sammanträde i Nämnden för Hembygdsvård den 2 februari 1964 gav föreningstanken sitt fulla stöd.

Köpman Sigvard Hagelberg, som själv idkade en speciell hembygdsverksamhet med kvällsturer per buss till intressanta platser i Strängnäs omgivning, var också beredd att ställa upp med de möjligheter han förfogade över.

Den 24 april 1964 hade Strängnäs-kursen sin sista sammankomst och onsdagen den 29 var det stor kursavslutning på pensionat Sörgården. 35 personer hade samlats för att bl.a. höra David Allde berätta till ljusbilder om Strängnäs under 1800-talet. Intresset var stort och önskemål framfördes om en utökning av hembygdskurserna till kommande år.

Med utgångspunkt från studiegruppens erfarenheter beslöts att ett allmänt sammanträde skulle hållas under hösten för att utröna om intresset fortfarande höll i sig. Mötet hölls på pensionat Sörgården torsdagen den 22 oktober 1964 och ett 20-tal hembygdsintresserade strängnäsbor mötte upp.

Under ordförandeskap av ingenjör Runar Elgfelt beslöts enhälligt att en hembygdsförening skulle bildas och en interimsstyrelse tillsattes med uppgift att planera för ett första offentligt möte samt att utarbeta förslag till stadgar.

Interimsstyrelsen, som bestod av Eric Sand, Reino Brolin, Gustaf Muthas och Sune Cairén, hade sitt planeringssammanträde måndagen den 9 november 1964. Med de tidigare av Ivar Schnell erhållna stadgeförslagen som grund utarbetades stommen till den nya hembygdsföreningens stadgar.

Vid sammanträdet diskuterades även förslag till orförande - senare älderman - i den nybildade föreningen och föreslogs, att överste Gunnar Henricson skulle tillfrågas. Genom Gustaf Muthas togs kontakten och svaret blev positivt. Gunnar Henricson ställde gärna upp.

Det första offentliga mötet hölls på Djäknegården torsdagen den 19 november 1964 och var mycket välbesökt. Där antogs stadgar och beslöts att hembygdsföreningen skulle få namnet "Strängnäs-Gille". Den första styrelsen fick följande sammansättning:

1:a styrelsen 1964. Fr.v. v. ordf. Runar Elgfelt, kassör Inge Bergqvist, Gustaf Muthas, ordf. Gunnar Henricson, sekr. Sune Cairén, v. sekr. Gunnar Dunér. Foto: Arne Lundh

Ordf.	Överste Gunnar Henricson
V. ordf.	Ingenjör Runar Elgfelt
Sekr.	Slöjdlärare Sune Cairén
V. sekr.	Stadsarkitekt Gunnar Dunér
Kassör	Frisör Inge Bergqvist Rustmästare Gustaf Muthas
Suppleanter:	Advokat Lars Wickman Teckningslärare Zacha Faith-Ell Civilingenjör Arne Lundh
Revisorer:	Kommunalborgmästare Harald Hedsten Optiker Lennart Wetterberg

Vid detta möte tecknade sig 75 Strängnäsbor för medlemskap och årsavgiften var 10:- plus 5:- per familjemedlem.

Runar Elgfelt höll ett anförande, där han berörde olika aktiviteter i det kommande hembygdsarbetet, bl.a. att samla gamla Strängnäs-bors berättelser. Han avslutade med att konstatera, "att rätt utvecklad kan hembygdsföreningen bli ett värdefullt forum som kan ge goda förslag, inte minst i kommunala sammanhang".

Denna första gillesafton slutade med visning av Strängnäs-filmen från 1942. Den presenterades av en av upphovsmännen, konstnär Kåge Liefwendal. Kvällen inramades av musik från Strängnäs-trakten, som spelades av medlemmar ur Strängnäs Ungdomsorkester under ledning av Gösta Possnert och Hans Lundh.

Text: Sune Cairén

Runar Elgfelt 1965 — genuin Strängnäs-skildrare.

Foto: Arne Lundh.

Strängnäs Gille

Strängnäs Gille blev den tjugofemte hembygdsföreningen i Södermanlands län. I dag finns det 40 hembygdsföreningar. Närmast före oss i tidsordning kom Aspö-Tosterö Hembygdsförening 1955 och Stallarholmens Hembygdsförening 1958. Närmast efter oss följde 1965 Sällskapet S:t Eskil i Eskilstuna och Österåkers Hembygdsförening 1971.

Strängnäs Gillens målsättning

Föreningens målsättning formulerades i stadgarna och fick en för den tiden mer mångsidig och framtidsinriktad utformning än som då var vanligt. Jag citerar § 2 i stadgarna "Föreningen vill genom föredrag, fria diskussioner, utställningar, utfärder och publikationer ägna uppmärksamhet åt strängnäsbygdens natur och kultur samt bidra till dess sakkunniga vård och utforskande. Intresset bör även riktas mot den framtida miljöutvecklingen. Härvid önskar föreningen upprätthålla samarbete med andra institutioner, som har liknande uppgifter. Föreningen vill särskilt hos ungdomen väcka och vidareutveckla intresset för hembygden och därigenom säkerställa att det värdefulla arv, som vår natur och kultur utgör, berikat går vidare till nästa generation".

Redan första verksamhetsåret fick Gillet mer än 100 medlemmar och nu är vi drygt 700. Bortsett från folkdansarna har vi emellertid haft svårt att fånga ungdomens intresse.

Ekonomi

Gilletts ekonomi har utom vid ett tillfälle varit god. Båtutflykten 1969 till Sturehof gick i uruselt väder och medförde en förlust av drygt 2.000:-. Men den förgyllda kyrktuppen blev vår räddande ängel. Arne Lundh hade just tagit en "pangbild" av tuppen och skänkte förlagsrätten till Gillet. Bokhandlare Elsa Wetterberg sålde tuppen som vykort och gav Gillet den sedvanliga provisionen. Än i dag pryder tuppen Strängnäs kommuns turistbroschyr.

Årsavgiften var vid starten 10:-, idag 25:-, för övrig familjemedlem oförändrat 5:-. De första åren fick vi ekonomiskt stöd av Sparbanken och numera ger Strängnäs kommun oss ett årligt anslag på 7.500:-. Efter vår första folkdansledarinnas Margit Hanssons bortgång bilda-

des en fond till hennes minne. Vid Gillets 10-årsjubileum bildades en konst- och kulturfond och när vår mångårige vice ordförande Strängnäs främste hembygdkännare Runar Elgfelt förra året gick bort, grundades Runar Elgfelt-fonden. De tre fonderna är ännu till beloppen blygsamma men likväl en värdefull tillgång. — Ett jubileumsönskemål är att konst- och kulturfonden får frikostiga tillskott, så att Gillet kan medverka till att pryda vår stad med offentliga konstverk i takt med den stundande utbyggnaden. I den våg av kommersialism, som nu sveper över Strängnäs-bygden, vore det tacknämligt om ett konstprojekt kunde realiseras, nämligen ett minnesmärke över Eriksgatan, som pedang till Erik Sands förnämliga skulptur "Lurblåsaren". En utsökt modell finns i Eriks ateljé, men pengar och donatorer saknas.

Läns- och riksorganisationer

Strängnäs Gille är anslutet till Södermanlands Hembygdsförbund på länsplanet och till Riksförbundet för Hembygdsvärd på riksplanet, och härigenom erhåller vi värdefullt stöd, information och impulser.

Såväl läns- som riksförbundet har vid flera tillfällen tilldelat förtjänsta Gillets-medlemmar förtjänststecken och plaketter för speciellt värdefulla hembygdsinsatser.

Vid Riksförbundets s. k. "Sommarkagar på Solbacka 1978" medverkade Gillet i samarbete med Stallarholmens Hembygdsförening på ett uppskattat sätt med buss-guidning, kaffeservering, domkyrkovisning och stadsvandring och 1981 var Strängnäs Gille värd för Hembygdsförbundets årsstämma på Soldathemmet. På programmet stod "Soldatorps-orientering med Evert Wahlberg, lunch, bussguidning, stadsvandring, domkyrkovisning samt sång och musik i Grassagården. Allt mycket uppskattat.

Hembygdsgård

De flesta hembygdsföreningar har eftersträvat att få en egen hembygdsgård. Strängnäs Gille har, främst av ekonomiska skäl, avböjt propåer härom och istället valt att hyra eller låna lokaler av kommunen eller av Soldathemsföreningen. Sedan Grassagården och muséet med sin hörsal restaurerats och folkdansarna nu disponerar av dem själva upprustade lokaler i Vasaskolan, är vi väl tillgodosedda.

Gillet har inga egna samlingar av föremål, men vi tar gärna emot t. ex. gamla fotografisamlingar. Efter hand som materialet granskats, renoverats och katalogiserats av Arne Lundh med medarbetare, överlämnas det till muséet.

Dokumentation

Arne Lundh, Sune Cairén och Lars Jolstedt har också dokumenterat nuet med bandinspelningar och bandföreläsningar med ljusbilder, sammanlag idag 114 kassetter, av genomgående mycket hög kvalitet. Kassetter och diabilder utlånas av biblioteket. Denna lånemöjlighet uppskattas särskilt av äldre strängnäsbor, rörelsehandikappade och synskadade, som på detta sätt kan återuppleva ett kärt förflutet. Det är speciellt inom detta område som Arne Lundh har gjort banbrytande och storartade insatser.

Ett annat exempel på framgångsrik enskild insats är Dunja Bjerckes skapelse av strängnäsdräkten eller Strängnäs Borgardräkt, som många vill kalla den. Vid Hembygdens Dag på Skansen i augusti i år kom många fram till mig och frågade "Vad är detta för en stilig, trevlig och tjusig dräkt?". Den omständigheten att Strängnäs kommun anskaffat dräkten för sina turistvärdinnor ger både Gillet och Strängnäs fin P R.

Miljöaktivitet

Från år 1973, då Gillet framgångsrikt drev frågan att rädda delar av Klosterruinens mark från vandaliserande bebyggelse, har miljöfrågorna tilldragit sig alltmer ökat intresse. En särskild miljögrupp bildades med konstnären Hasse Froom som drivande kraft. Debatter och tidningsartiklar rörande kvarteren Åkern och Kapellet, bibliotekets placering och utformning, är väl de mest uppmärksammade fallen. I ett upprört skede av biblioteks-debatten tog vi till och med på äkta idrottsmannamanér upp en hejaramsa: "Ugglas tomt är helig mark, Skövlaren fördömd vare". — Även remissvar om den framtida områdesplaneringen, t. ex. "Bevarandeplanen" för stadens äldsta delar, trafikfrågor, Västervikstorget framtida utformning och Visholmens utbyggnad till rekreativcentrum hoppas vi uppmärksammas av berörda kommunala myndigheter och tjänstemän i den ständiga kampen mellan bevara och förnya i en bebyggelse av Strängnäs mångskiftande karaktär.

Arne Lundh — gillet's förnämste och mesta medarbetare — intervjuar Emma Berg 1974.

Foto: Lasse Björk.

Folkdans — Folkmusik

Gillet's Folkdanslag, Spelmanslag och sånggruppen Visor och Dängor är fina exempel på ungdomsengagerande och ur fostrandesympunkt värdefulla verksamheter, som bedrivs självständigt under föredömlig ledning av familjerna Stenmark och Svensson tillsammans med många skickliga och intresserade medhjälpare. Jag vill i detta sammanhang också nämna ordf. i Södermanlands Spelmansförbund Sören Olsson. Utan dessa medlemmars entusiastiska engagemang skulle strängnäsbygdens midsommarfirande och många andra hembygdsarrangemang

Till Björkö 23 maj 1968.

Foto: Arne Lundh.

verka ganska torftiga. — Vad vore Grassagårdsstämman sista helgen i augusti, som på några år utvecklats till en av mellansveriges allra finaste spelmannsstämmor, utan alla dessa musikalskande spelmän?

Utflykter — Stadsvandringar

En gång varje år anordnar Gillet en kyrkresa med buss. Vi har besökt samtliga kyrkor i Strängnäs kommun och flera i grannkommunerna. I samband med Birgittajubiléet for vi till Vadstena.

Citat från tackkort vi sände till Aspö församling efter besöket där, är ett bra exempel på vad en kyrkresa kan ge: "I mars-väder grått till Aspö vi for — och möttes i kyrkan av värme så stor — Stellan Olteus med rättframma ord — sporde på botdag om bättring var gjord. — Mången gick stilla till altarets rund — mottog begrundande nattvardens stund. — Kyrkvärd Christina Wrangel vet kyrkans historia — gav åt dess konstverk en strålande gloria. — Aspö-gårds festliga kaffebord röjdes — allt medan gästerna hjärtligt förnöjdes — Hallstan och damerna i hembygdsförening gav oss i Gillet som söndagsförläning — trivsel och glädje — en minnesrik dag — därför vårt varmaste tack emottag".

Varje år sedan 1968 har Gillet arrangerat en heldagsresa med båt, ibland kombinerat med buss eller tåg. Vi har farit som längst i norr till Västerås, i söder till Mariefred, i öster till Drottningholm och i väster till Arboga. I många år var vår förre vice ordf. nu bortgångne Runar Elgfelt, en fascinerande och mångkunnig berättare under färden. Vår trubadur, Lars Söderlund, och andra musikanter och sångare har underhållit oss och lett allsång med hjälp av Gillets eget allsångshäfte och ofta har en folkdansuppvisning bjudits oss vid resans mål. En av de allra mest givande resorna tycker jag själv, var den till Helgö 1978, då professor Wilhelm Holmqvist med medhjälpare från Statens Historiska Museum gav oss en målande skildring av de då ganska färska och mycket intressanta fynden från 500-talet. I lugn och ro kunde vi avnjuta vår medhavda matsäck och återsamlade vid bryggan, kom den bärbara högtalaren väl till pass för en gemytlig bryggdans.

Domkyrkan och dess konstskatter

Vår underbara domkyrka med alla dess konstskatter och historiska sevärdheter har naturligtvis dominerat bland kyrkobesöken och jag nämner speciellt Arne Lundhs förnämliga bildserie om högaltarskåpet. Gillet har alltid fått ett generöst stöd av kyrkans män och kvinnor.

Föreläsningar

Strängnäs hade i många år en aktiv och uppskattad Föreläsningsförening, som Gillet under sina första år hade ett givande programsamarbete med. När föreläsningsföreningens siste föreståndare, Allan Jo-

hansson, av åldersskäl inte längre orkade dra det tunga folkbildnings-
lasset övertog Gillet på Arne Lundhs initiativ, delar av föreläsningssverk-
samheten. Genom att hörsalen i det nyöppnade Museét ställdes till Gil-
lets förfogande någon timma varje onsdagskväll, startade de nu så po-
pulära och välbesökta onsdagsträffarna, där hembygdsprogram varvas
med aktuella inslag såsom reseskildringar, natur-, miljö- och invandrar-
program m. m.

Grassagården

Sedan Grassagårdens cafélokal iordningstälts, har den gamla borgar-
gården fått allt större betydelse för Gillet och turismen. Grassagårds-
stämman har redan berörts. Enkla teateraftnar lockar en trogen publik.
— Grötaftnar före jul med finstämda musik- och lyrikinslag är alltid
fulltecknade och att Lars Jolstedts, Sune Cairéns och Ulf Petterssons
stadsvandringar för strängnäsbor och gästande turister helst slutar vid
Grassagården är väl naturligt. Marianne Nystedt och Lotta Jenner Mei-
jer är värdinnor i Grassagården. Marianne är samtidigt vårt Gilles pro-
gramchef.

I många av sommarens program har kulturnämnden varit initiativ-
tagare och kostnadsbärare. Nu väntar vi bara på en "Grassagårdskrö-
nika" — ett folklustspel med inslag från Strängnäs och Grassagårdens
historia.

Årsskrifter

Många hembygdsföreningar strävar efter att ge ut ett periodiskt med-
lemsblad. Gillet har istället valt att tid efter annan ge ut en "aktuell års-
skrift". Här kan nämnas "Den stora branden" vid 100-årsminnet av
stadsbranden 1871 och "Wilhelm Bergstens minnen från skol- och gym-
nasietiden", som gavs ut vid gymnasiets 350-årsjubileum 1976. Kungen
erhöll det första exemplaret. Den värdefullaste av de hitintills utgivna 20
skrifterna är utan tvekan nr 10 Runar Elgfelts "Strängnäs — Mälar-
stad", förnämligt illustrerad av Arne Lundh. Boken utkom 1973 och är
en kombination av stadshistoria och guidehandbok, som på varje sida
andas hembygdskärlek.

"Grassagårdsmor" Marianne Nystedt och äldermannen Lars Jolstedt i Grassagården
1979.

Foto: Arne Lundh.

Jubileumskrönika

I denna årsskrift har jag av naturliga skäl främst sökt skildra Gillets framgångar, men vi har också haft motgångar. Vi har inte lyckats genomföra en planerad torpinventering, vi har inte fått anslutningsled till Sörmlands-leden, som vi arbetat för m. m.

Jag hoppas att jubiléet skall stimulera oss till nya friska tag för vår hembygds bästa. Med Bo Setterlinds benägna tillstånd och hans hälsning till Strängnäs Gille, hyllar jag vår hembygd med dikten

BISP THOMAS' STAD

*Vid Mälaren, vid foten av ett berg,
ligger de gula rosornas stad.
I terrassen ger den vandraren glädje.
Med sina vårträd,
sina stränder och sin väderkvarn
och den väldiga katedralen uppe på berget
är den ett smycke för Södermanland.
Här styrde biskoparna landets öden,
här utropades Gustaf Vasa till konung,
och Olaus Petri begynte här Reformationen.
Om sommaren grön,
om hösten med dignande fruktträd,
om vintern i snön
med husen som lyktor i skymningen,
om våren åter i blomning.
Här föddes sången om frihet
att bäras från släkte till släkte.*

BO SETTERLIND

Jubileumsfesten

Till jubileumsfesten på Soldathemmet lördagen den 27 oktober kom över 200 förväntansfulla gäster med Södermanlands Hembygdsförenings ordförande landshövding Bengt Gustafsson och Strängnäs Stifts biskop Tord Simonson med fruar i spetsen. Gammal och kär långväga gäst var Gustaf Muthas med fru. I entréhallen spelade Sören Olsson, Bernt Olsson och Håkan Frykmo ingångsmusik i folkton. Från podiet hälsade åldermannen Lars Jolstedt samtliga hjärtligt välkomna. Efter jubileumskrönikan som Ni just läst bjöds vi till vackert dukade bord. En lätt måltid "i tiden" serverades av Marianne Nystedts duktiga medhjälperskor och till måltiden hölls tal och presenter utdelades till jubilarerna.

Under kvällen delade Bengt Gustafsson ut plaketter till förtjänta medlemmar i gillet. Åldermannen Lars Jolstedt fick mottaga förtjänstnål i guld och en bokgåva från samtliga Gillets medlemmar.

Arne Lundh hedrades på ett mycket speciellt sätt. Dels mottog han som Strängnäs Gilles främste hembygdsvärdare 1984 Föreningsbankens förtjänstplakett och diplom. Främst hedrades han genom att mottaga Hembygdsförbundets "Nobelpris", Nordiska Museets guldmedalj för en uppseendeväckande hembygdsgärning. Professor Sune Zachrisson från Nordiska Museet framhöll i sitt hyllningstal Arne Lundhs unika bild-ljud-dokumentations-och arkivarbete. En rörd Arne Lundh tackade för utmärkelserna.

Sånggruppen "Lövsångarna" underhöll med välljudande sång bl.a. Kåge Liefwendals Sörmlandssång. Strängnäs Gilles folkdanslag bjöd på dansuppvisning och kvällen avslutades under mycket trivsamma former med allmän dans till tonerna från våra spelmän. — Detta var en fest värd att minnas!

Text: Gunnar Henricson

Belönade med "förtjänstplakett" vid jubileumsfesten på Soldathemmet lördagen den 27 oktober 1984.

Stående fr.v. Utdelare Landshövding Bengt Gustafsson, Dan Stenmark, Sören Olsson, Rolf Frykmo, Ulf Pettersson, Gustaf Muthas, Henning Berg, Elsa Wetterberg, Gunnar Henricson, Sune Cairén och Lars Jolstedt.

Sittande fr.v. Ruth Lundström, Margaretha (Lotta) Jenner Meyer, Ingegärd Stenmark, Kerstin Frykmo, Marianne Nystedt, Kerstin Pettersson, Dunja Bjercke och Margit Garefeldt.

Foto: Lars Åke Öhman